

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU
TÜRK TARİH KURUMU YAYINLARI
VIII. Dizi-Sayı: 33^e

OSMANLI'DAN CUMHURİYET'E HATIRAT
ULUSLARARASI SEMPOZYUMU
BİLDİRİLER KİTABI

III. CİLT

Hatıratın Işığında
Olaylar-Olgular ve İnsanlar

Editör
Musa GÜMÜŞ

ANKARA, 2022

Türkiye Cumhuriyeti'nin Seçkin Bir Diplomatı: Büyükelçi Feridun Cemal Erkin

Ali Engin OBA*

Giriş

Bilindiği üzere ülkemizde, diplomasi tarihi veya uluslararası ilişkiler tarihi, siyasal tarih adı altında incelenmektedir. Diplomasi tarihi, arşiv belgelerine dayanılarak ele alınır. Dışişleri Bakanlığı arşivini, araştırmacılara açmak için çalışma yapmaktadır. Dışişleri Bakanlığı, Cumhuriyetimizin 50. Yıl dönümü vesilesi ile bu belgelerin bir kısmını kitap haline getirmiştir.¹ Diplomasi tarihinin arşiv belgeleri yanında yararlandığı kaynakların başında anılar gelir. Başka bir deyişle, büyükelçilerin anıları siyasal tarih yazımına katkıda bulunur.

Diplomatlar, ülke içinde yaşayan, ülkenin sorunlarını bağlı oldukları ülkelerin Dışişleri Bakanlıklarına değerlendirme, görüş ve düşüncelerini rapor halinde sunan, böylece ülkeler hakkında politikaların oluşturulmasına katkıda bulunan kimselerdir. Bu nedenle, büyükelçilerin görevlerinden ayrıldıktan sonra kaleme aldıkları anılar tarih araştırmalarında göz önünde bulundurulması gerekir.²

Türk diplomasi tarihinde, Dışişleri Bakanlığı'na katılmasını takiben kariyerinin en üst kademesine çıkan, Genel Sekreter (Müsteşar) olan,

* Büyükelçi (E) Prof. Dr., Çağ Üniversitesi enginoba@hotmail.com

¹ Örneğin, Türkiye Dış Politikasında 50 Yıl Montreux ve Savaş Öncesi Yılları (1935-39), Dışişleri Bakanlığı Araştırma ve Siyaset Planlama Genel Müdürlüğü (Tarih yok).

² Kamuran Gürün, "Tarih ve Hatırat", *Bellekten*, Cilt: LX, Sayı: 227., Ankara 1996, s. 227-231.

ardından Roma, Vaşington, Madrid, Paris ve Londra Büyükelçiliklerinden sonra Dışişleri Bakanı görevini üstlenen Feridun Cemal Erkin özel bir yere sahiptir.³

Erkin, Dışişleri kariyerini içeren anılarını 3 cilt halinde yayımlamıştır. Dışişlerinde 34 yıl “Anılar- Yorumlar” başlığını taşıyan anıların birinci bölümü, Dışişlerine girişini, Londra Büyükelçiliği Kâtipliğini, Berlin Büyükelçiliği Müsteşarlığını, Beyrut ve Berlin Başkonsolosluğunu, Merkez görevlerini, Dışişleri Genel Sekreterliğini ve Roma Büyükelçiliği dönemlerini kapsamaktadır.⁴ İkinci cilt, iki kısım halindedir. Her iki kısım da Vaşington Büyükelçiliği dönemine tahsis edilmiştir.⁵ Üçüncü cilt ise, Madrid, Paris ve Londra Büyükelçiliği dönemine ayrılmıştır.⁶

Erkin ayrıca, Türk- Sovyet ilişkileri ve Boğazlar meselesi ile ilgili bir kitap yazmıştır.⁷ Bu kitabın bazı bölümlerinde anı niteliğinde bilgiler bulunmaktadır.

Feridun Cemal Erkin’in anıları Cumhuriyet’in ilk dönemi diplomasisinin anlaşılmasına katkıda bulunan bir kaynaktır. Erkin, İkinci Dünya Savaşı’ndaki Türkiye’nin dış politika sorunlarını yakından incelemiş ve savaş sonrası dönemde, Soğuk Savaş’ın başlangıcında ve gelişmesinde Türkiye’yi Vaşington’da temsil etmiştir. Diğer büyükelçilik görevleri nazarı dikkate alındığında Türkiye’nin Batı kampında yer alması için çaba harcamış ve bu konudaki değerlendirmelerine anılarında yer vermiştir.

Bu anılar, seçkin bir Türk diplomatının Dışişleri Bakanlığı’nda çalışıp 34 yıl boyunca üstlendiği görevlerdeki izlenim ve değerlendirmelerini içermektedir. Böylelikle, Türk diplomasisinin bu dönemdeki faaliyeti Türkiye’nin uluslararası ilişkilerde karşılaştığı sorunlar anılarda yer almaktadır. Bu şekilde, bu anılar ayrıca, Soğuk Savaş’ın başlangıcından itibaren Türkiye’nin dış sorunlarını değerlendirmek için önemli bilgiler içeren bir kaynaktır.

³ Feridun Cemal Erkin, 1899’da İstanbul’da doğmuştur. 1920’de Galatasaray Lisesi’nden, 1925’de Paris Hukuk Fakültesi’nden mezun olmuştur. Dıştaki çeşitli görevlerden sonra, 1939’da I. Daire Genel Müdürü, 1942’de Genel Sekreter I. Muavini, 1945’de Büyükelçi ve Genel Sekreter olmuştur. Bundan sonra 1946’dan 1962’ye kadar, Roma, Vaşington, Madrid, Paris, Londra Büyükelçisi, 1 Nisan 1962’den 20 Şubat 1965’e kadar Dışişleri Bakanı olarak görev yapmıştır. 1980 yılında İstanbul’da vefat etmiştir.

⁴ Feridun Cemal Erkin, *Dışişlerinde 34 Yıl Anılar-Yorumlar*, Cilt: 1, TTK Yayınları, Ankara, 1987.

⁵ Feridun Cemal Erkin, *Dışişlerinde 34 Yıl Anılar-Yorumlar*, Cilt: 2, Kısım: 1, Vaşington Büyükelçiliği, TTK Yayınları, Ankara, 1986. İkinci kısım, Vaşington Büyükelçiliği TTK, Ankara, 1987.

⁶ Feridun Cemal Erkin, *Dışişlerinde 34 Yıl Anılar-Yorumlar*, Madrid, Paris, Londra Büyükelçiliği, TTK Yayınları, Ankara, 2008.

⁷ Feridun Cemal Erkin, *Türk- Sovyet İlişkiler ve Boğazlar Meselesi*, Ankara 1968.

Vakti ve imkânları el verirse, Bakanlık dönemine ait hatırları da 4. Cilt olarak yazmak arzusunu anılarında belirtmiştir.⁸ Bu şekilde, 40 yıllık süre içinde yaşadığı tarihi 5 ciltte yeni yetişen devlet idarecilerinin dikkatlerine sunmak istediğini vurgulamaktadır.⁹ Erkin'e göre anılar,

“gelecek zamanlardaki tarih bilginlerinin çalışmalarına yarayacak malzeme sağlamak üzere, olaylar içinde yaşamış olanların, gördüklerini, yaptıklarını ve düşündüklerini anlatan yapıtlardır. Tarih ise, anılarla birlikte bütün eldeki kaynaklardan yararlanmak, sebep ve sonuç bakımından bunları birbirlerine bağlamaya çalışan bilim dalıdır”.¹⁰

Erkin'in Türk- Sovyet ilişkileri ve Boğazlar Meselesi adlı eserinde de anı nitelikli bilgilere yer verilmiştir. Özellikle, II. Dünya Savaşı başında Eylül 1939'da Dışişleri Bakanı Şükrü Saraçoğlu'nun Moskova'ya yaptığı ziyarette Türk heyeti üyesidir.¹¹ II. Dünya Savaşı döneminde Ankara'da görevli iken Türk- Sovyet ilişkilerinin izlediği seyre tanıklık etmiştir. 30-31 Ocak 1943 tarihinde İnönü- Churchill Yenice görüşmelerinde Türk heyeti üyesi olarak hazır bulunmuştur. Bu konularda da bu eserinde gözlem ve değerlendirmeye yer vermiştir.¹²

Feridun Cemal Erkin'in Anılarının İncelenmesi

Dışişleri Bakanlığı'nda bir müessese olarak zaman zaman nitelendirilen Feridun Cemal Erkin'in anıları, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk dönemlerinden 1960'a kadarki sürede, uluslararası ilişkilerde karşılaştığı sorunlar hakkında bilgi veren, konular hakkında değerlendirme ve eleştiri içeren bir kaynak niteliğindedir.¹³

Meslek hayatında Şükrü Saraçoğlu'nun hep desteğini gördüğünü çekinmeden belirten Erkin, Saraçoğlu'nun delaletiyle, Paris Hukuk Fakültesi'ni bitirdikten sonra, Uluslararası Muhtelit Mübadele Komisyonu'nda çalışmaya başlamış, daha sonra da Saraçoğlu'nun aracılığı ile o vakit ki Dışişleri Bakanı Doktor Tevfik Rüştü Aras'a takdim edilmiş ve Dışişleri Bakanlığı'na girmiştir. Milli Eğitim, Maliye, Adalet ve Dışişleri Bakanlıklarından sonra başbakan olan Saraçoğlu, Erkin'in

⁸ Erkin, 3, s. 319.

⁹ Erkin, 3, s. 321.

¹⁰ Erkin, 3, s. 320.

¹¹ Erkin, *Türk- Sovyet İlişkileri*, s. 135-156.

¹² Erkin, *Türk- Sovyet İlişkileri*, s. 187-211.

¹³ Bu konuda Erkin'in maiyetinde çalışmış büyükelçilerin anılarına başvurulabilir: Kamuran Gürün, *Akıntıya Kârek, Bir Büyükelçinin Anıları*, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1994 s. 91-93; Erdem Erner, *Davulun Sesi*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1980.

bakanlık bürokrasisi ile zor anlarında ona hep yardım etmiş ve onun parlak kariyerinde itici bir güç olmuştur.¹⁴

Sanatkâr yönü de olan, iyi keman çalan Erkin, entelektüel nitelikleri ve o dönemdeki diplomatik dil Fransızcaya hâkimiyeti, bilgi ve görgüsü ile ön plana çıkmayı başarmıştır.¹⁵

Anılarının birinci cildinde, ailesi, Galatasaray ve Paris'teki eğitimi hakkında bilgi vermekte, o dönemde Paris'teki Türk öğrencilerinin durumunu izah etmektedir. Daha sonra İstanbul'da görev yaptığı Uluslararası Muhtelit Mübadele Komisyonu'nun çalışması da anlatılmaktadır. Bakanlığa girişi, Londra'ya tayini, İngiltere hakkındaki düşünceleri, Ankara'ya dönüşü, Bakanlık'tan ayrılması, tekrar dönüşü, 1934'te Berlin Büyükelçiliği Müsteşarlığı'na atanması, o dönemdeki Nazi Almanya'sı incelenmektedir. Buradan Temmuz 1935'te Beyrut'a başkonsolos olarak atanan Erkin bu dönemki Lübnan'ı ele almaktadır. Sancak sorunu değerlendirilmektedir.¹⁶ Ankara'ya döndükten sonra Ticaret ve İktisat Dairesi Genel Müdürü olmuş, oradan Berlin Başkonsolosluğu'na atanmıştır. Mayıs 1939'da Ankara'ya dönerek Siyasi Daire Genel Müdürü olmuştur. Bu sıfatla Dışişleri Bakanı Saraçoğlu ile birlikte Moskova'ya giden Türk heyetinde yer almıştır.¹⁷ 1942'de Başbakan Refik Saydam'ın vefatı ile Şükrü Saraçoğlu 9 Temmuz 1942'de başbakan olmuştur. Erkin elçiliğe terfi etmiş, Genel Sekreter Numan Menemencioğlu Dışişleri Bakanı olmuştur.¹⁸ Genel sekreterliğe Moskova Büyükelçisi Cevat Açıkalın atanmış, Erkin ise genel sekreter yardımcısı olmuştur. Açıkalın'ın Londra'ya büyükelçi atanması ile Erkin genel sekreterliğe tayin edilmiştir. Erkin anılarında, bu görevleri çerçevesinde Türk diplomasisi hakkında bilgi vermektedir.

Genel sekreterlikten 1947 yaz başında Roma'ya büyükelçi olarak atanan Erkin'in 1962 yılına kadar büyükelçilik görevleri başlamaktadır. Bu çerçevede, Roma'da 8 ay, Vaşington'da 7 yıl, Madrid'de 1,5 yıl, Paris'te 3 yıl, Londra'da 16 ay görev yapmıştır.¹⁹

¹⁴ Şükrü Saraçoğlu için bakınız: Yılmaz Saraçoğlu (derleyen) Şükrü Saraçoğlu ve Dönemi Hakkında Basında Çıkan Yazılardan Bazıları, İstanbul, 2005.

¹⁵ Feridun Cemal Erkin, Çok Sesli Türk Müziğinin Kurucularından Türk Beşlerinden Ulvi Cemal Erkin'in ağabeyidir.

¹⁶ Erkin, 1, s. 91-109.

¹⁷ Erkin, 1, s. 122-123 (Bu ziyaretle ilgili ayrıntılı bilgi Türk-Sovyet İlişkileri ve Boğazlar Meselesi adlı eserinde yer almaktadır.)

¹⁸ Numan Menemencioğlu için bakınız: Dr. Yücel Güçlü, *Eminence Grise of the Turkish Foreign Service: Numan Menemencioğlu*, Dışişleri Bakanlığı Yayını, Ankara, 2002.

¹⁹ Erkin, 3, s. 342.

Mart 1962'de Dışişleri Bakanlığı'na tayin olmuştur. Bu konuya anılarında da yer vermektedir: *"Bu atanmaya Londra Büyükelçisi bulunduğum esnada tamamıyla kendi isteğim dışında, sırf Başbakan İsmet İnönü'nün hatırını hoş etmek ve bu memleket görevine davetten kaçınmış olmamak için"* rıza gösterdiğini belirtmektedir.²⁰

İlk büyükelçiliği olan İtalya hakkında anılarında önemli bilgi ve tahliller bulunmaktadır.²¹ Anılarında, İtalya'nın iç durumu, dış politikası izah edilmekte Marshall Planı'na değinilmektedir. İtalya-ABD ilişkileri tahlil edilmektedir. Ayrıca, Batı Avrupa Birliği ve Brüksel Antlaşması hakkında bilgi verilmektedir. Akdeniz savunması konusu ele alınmaktadır. Savaş sonrası, Avrupa ve Akdeniz güvenlikleri dönemin en önde gelen konularıdır. Erkin'in anılarında, Ege Adaları ile ilgili bir bölüm de bulunmaktadır. Türk-Yunan ilişkilerinde bugün halen önemli bir anlaşmazlık konusu olan bu adaların silahsızlandırılması konusu burada tartışılmaktadır. Gereği gibi bilinmeyen bu konu ile ilgili bölüm ek 1'de sunulmaktadır. Bu cilt, Roma'da 8 ay görev yaptıktan sonra Vaşington'a tayini ile bitmektedir.

Anıların II. cildinin Birinci ve İkinci bölümleri Vaşington Büyükelçiliği'ne ayrılmıştır. I. Kısım Erkin'in Ankara'dan aldığı talimat gereği, Türkiye'nin yeni oluşan Batı güvenliği sistemi içinde yer alması amacıyla yaptığı girişim ve temasların değerlendirilmelerini içermektedir. Türkiye'nin Kuzey Atlantik Pakti'na, NATO'ya girişi mücadelesi bu bölümde açık seçik bir şekilde ortaya konmaktadır. Bu kısımda ayrıca Doğu-Batı Sorunları, Türk-ABD ilişkilerindeki gelişmeler, Dışişleri Bakanı Necmettin Sadak'ın Nisan 1949'daki Vaşington ziyareti, Kore Savaşı ayrıntılı bir şekilde dile getirilmektedir.

İkinci kısımda ise NATO Pakti'na girişimiz, Süveyş Sorunu, Ortadoğu Komutanlığı konusu, ABD seçimleri ve Eisenhower'ın Başkan seçilmesi, Cumhurbaşkanı Celâl Bayar ve Başbakan Adnan Menderes'in Vaşington'a yaptığı ziyaretler incelenmekte, Bağdat Pakti'nin kuruluşu ve Nasır'ın Araplar üzerindeki etkisi anlatılmaktadır. Ayrıca, Eşinin kanser olmasının doğurduğu sorun, Başbakan Yardımcısı Zorlu'nun ziyareti, Vaşington'dan Madrid'e tayini de yer almaktadır. Anılarında, Kıbrıs Sorununun ortaya çıkışı ve ilk gelişmeleri hakkında da önemli bir bölüm bulunmaktadır. Bu sorunun bugün de Türk Dış Politikası açısından önemi çerçevesinde, bu bölüm Ek 2'de sunulmaktadır.

²⁰ Erkin, I, s. 192.

²¹ Erkin, I, s. 183-281.

Anıların Üçüncü cildinin ilk konusu Madrid Büyükelçiliği dönemine aittir. Bu kısımda İspanya anlatılmakta, Devlet Başkanı Franco'ya güven mektubunun sunulması, Savarona'nın Barselona'yı ziyareti, İspanya ekonomisi ve dış ticareti, Türk-İspanya ilişkileri incelenmektedir. Faşist bir partinin iktidarındaki İspanya'ya batılı ülkelerin tepkileri de anılarında ele alınmaktadır. Eşinin Paris'te tedavi edilirken vefatı ve bunun doğurduğu sorun da anlatılmaktadır.

Madrid'de 20 ay görev yaptıktan sonra Paris Büyükelçiliğine tayin olan Erkin'in bu büyükelçiliği ile ilgili anıları da bu ciltte yer almaktadır.²²

Paris'te 12 yıl süre ile görev yapan Eski Dışişleri Bakanı Büyükelçi Numan Menemencioglu'nun Kasım 1956'da emekliliğe ayrılmasından sonra bu göreve atanan Erkin, Cumhurbaşkanı René Coty'ye itimatnamesini sunmasından itibaren bu görevine ait anılarında savaş sonrası Fransa ele alınmaktadır. Erkin, Türk-Fransız ilişkilerini tahlil etmektedir. Paris'teki Büyükelçiliğimizle ilgili olarak, İstanbul'daki Fransız Sarayı'na karşılık Fransızların Paris'teki Büyükelçiliğimiz için gereken katkılarını ödemediklerini ileri sürmektedir.²³ Boğaz Köprüsü Projesi'ne Fransızların ilgisi dile getirilmektedir.²⁴ Erkin'in görev yaptığı dönemde, Fransa'da Cezayir sorunu patlak vermiştir. Fransa'nın sömürgeleriyle ilişkileri anılarında tartışılmakta ve General de Gaulle'ün iktidara gelişi anlatılmaktadır. Başbakan de Gaulle yeni anayasayı 5 Ekim 1958'de halkoyuna sunmayı ilan etmiştir.²⁵ Erkin hükümetin güvenoyu almasından sonra de Gaulle'ü ziyaret etmiştir. Anılarında bu ziyarete yer verilmektedir.²⁶ General de Gaulle Erkin'e "*Ortadoğu'da Türkiye'yi, ben diğer bölgedeki ülkelerden ayırarak ayrı gözle görüyorum Büyükelçi. Çünkü o bölgede gerçek manada tek devlet Türkiye'dir. Diğerleri devlet adı altında toz topraktan ibarettir (Poussiere d'Etat)*" demiştir.²⁷ Görüşmede, Ortadoğu'nun durumu, Lübnan olayları, Cezayir Meselesi, Fransız-Alman ilişkileri ele alınmıştır. De Gaulle'ün Alman-Fransız dostluğunu kurmak arzusunu vurguladığı, Cezayir olaylarından sonra Afrika'nın ayaklanmasını beklediği belirtilmektedir.²⁸ Anılarda, Avrupa'daki gelişmeler yanında, Sorbonne Üniversitesi'nde Türk Etütleri

²² Erkin, 3, s. 69-218.

²³ Erkin, 3, s. 83.

²⁴ Erkin, 3, s. 86-87, 98-99.

²⁵ Erkin, 3, s. 123.

²⁶ Erkin, 3, s. 126-127.

²⁷ Erkin, 3, s. 126.

²⁸ Erkin, 3, s. 127.

Enstitüsü'nün kurulmasına da değinilmektedir.²⁹ Yeni Anayasa'nın kabulü ve de Gaulle'ün Cumhurbaşkanı seçilmesi ele alınmaktadır. Fransız tarihinde V. Cumhuriyet olarak anılan dönem anılarda yer almaktadır. Türkiye-Fransa ekonomik ilişkileri, Marsilya Ticaret Odası'nı ziyareti anlatılmaktadır. Erkin anılarında, Fransız Enstitüsü Üyeliği'ne seçilen ilk Türk olarak duyduğu memnuniyeti dile getirmektedir.³⁰ Paris'teki görevine son verilerek Moskova'ya tayin edildiği anılarında yer almaktadır.³¹ Bu arada, Fransa'dan ayrılırken, Sovyetler Birliği Komünist Partisi Genel Sekreteri Kruşçef ile yaptığı görüşmeye de yer vermektedir.³² Daha sonra de Gaulle'e veda ettiği sırada Kruşçef'in kendisine Türkiye'ye yönelik Sovyet politikasındaki yanlışlığı dile getirdiğini belirttiği ifade edilmektedir.³³ Fransa anıları, Fransa hakkındaki izlenimlerle bitmektedir.

Türkiye'ye dönen Erkin, 27 Mayıs darbesiyle karşılaşır ve Yeni Hükümet onu Londra'ya Büyükelçi olarak tayin eder. Londra Büyükelçiliği anıların 221-345 sayfaları arasında yer almaktadır.

Erkin, Kraliçe'ye güven mektubunu sunarak görevine başlamıştır.³⁴ Londra'da Paris'e nazaran daha az süre ile büyükelçilik görevini üstlenmiştir. Dışişleri Bakanı Lord Home ile görüşmeleri ve başta Başbakan olarak diğer İngiliz siyasetçileri ile temasları anılarında yer almaktadır. Avrupa ve dünya siyaseti ile ilgili gelişmeler özetlenmektedir. Berlin sorunu ayrıntılı bir şekilde ortaya konmaktadır.³⁵ Anılarda, Kongo olayları, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Dag Hammarskjöld'un ölümü, Suriye'deki darbe ve Suriye'nin Mısır'dan ayrılması ve bunun Ortadoğu'daki etkileri ele alınmaktadır.³⁶

Başbakan İsmet İnönü tarafından Ankara'ya davet edilerek Dışişleri Bakanlığı'na getirilmesi kararı, 23 Mart 1962 günü Kraliçe'ye veda ziyareti, İngiltere'den ayrılışı anlatılmaktadır.

Erkin'in anıları, genel düşünceler bölümü ile son bulmaktadır.³⁷ Bu bölümde yer alan diploması ile ilgili görüşlerini yansıtan sayfalar Ek

²⁹ Erkin, 3, s. 139.

³⁰ Erkin, 3, s. 173-183.

³¹ Erkin, 3, s. 184.

³² Erkin, 3, s. 187-188.

³³ Erkin, 3, s. 197-199.

³⁴ Erkin, 3, s. 228-230.

³⁵ Erkin, 3, s. 253-267.

³⁶ Erkin, 3, s. 282-286.

³⁷ Erkin, 3, s. 346-374.

3'te takdim edilmektedir. Seçkin bir diplomatın diplomasi alanındaki değerlendirmesinin önemi ışığında bu bölüm ekte sunulmuştur. Genel düşüncelerin diğer konuları dış politika, kültür başlıklarını taşımaktadır.

Sonuç

Feridun Cemal Erkin'in anıları Türk Siyasal Tarihi yazımı için önemli bir kaynak niteliği taşımaktadır. Yaptığım incelemede, Türk siyasal tarihçilerince bu anıların gereği gibi değerlendirilmediğini gördüm. Bu seçkin Türk diplomatı hakkında herhangi bir bilimsel incelemenin yapılmadığını da tespit ettik. 15-17 Ekim 1997 tarihinde Ankara'da Türk Tarih Kurumu'nda "Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç" başlığı altında düzenlenen toplantıda Erkin ile ilgili bir bildiriye rastlanmamıştır.³⁸ Bakanlığı dönemine ait anılarını yazmamıştır. Anılarının genel değerlendirilmesinde, genellikle olayların tarihinin ve görüşme tarihlerinin kaydedilmemiş olduğu görülmektedir. İmkânlardan yararlanarak kendini methetmeyi ihmal etmeyen Erkin'in, 34 yıllık diplomasi hayatını anlatmaya çalışan bu eserinin Türk Diplomasisi Tarihi bakımından önem taşıdığını düşünüyorum.

Anılar, Ege Adaları ve Kıbrıs konularında ihtiva ettiği bilgilerle, bu alanlardaki araştırmacılar için, ilk elden bilgi içeren kaynak niteliğini de taşımaktadır.

Ege Adaları konusundaki görüşleri tartışılmaya açıktır.

Kıbrıs Sorununun başlangıcıyla ilgili bilgilerin yararlı olduğunu değerlendiriyorum. Kıbrıs sorununa dair izahatına 1931'deki Yunanistan'ın ilhak girişiminden söz ederek başlamaktadır. Ada'nın Yunanistan'a bağlanması amacıyla Yunanistan'ın çabaları, ABD'deki faaliyeti izah edilmektedir. Uluslararası politikada Kıbrıs Sorununun çıkışı, tepkilerimiz ile ilgili gelişmeleri belirtmektedir.³⁹

Yazarın, diplomasi konusundaki görüşleri de diplomasi araştırmaları açısından önem arz etmektedir. 34 yıllık meslek hayatına dayalı izlenimleri üzerine inşa ettiği görüşleri ile, diplomasi, diplomat ve diplomasinin esasını teşkil eden müzakerelere yönelik değerlendirmelerini ortaya koymaktadır.

Erkin'in anılarının ve "Türk-Sovyet ilişkileri ve Boğazlar Meselesi" başlıklı eserinin, Dışişleri Bakanlığı'na girişinden Dışişleri Bakanı oluncaya kadar geçen dönemde Türkiye'nin dünya politikasındaki yerini anlamak ve sorunlarını tahlil etmek için vazgeçilmez bir kaynak niteliğini de taşıdıkları görülmektedir.

³⁸ İsmail Soysal (Yayına Hazırlayan) *Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç*, TTK Yayınları Ankara, 1999.

³⁹ Erkin, 2, s. 479-482.

Diplomasi konusundaki görüşlerinin bugünkü genç Türk diplomatları için kaynak teşkil edebileceğine inanıyorum. Ona göre her diplomat, büyükelçi, sözüne inanılır kuvvetli bir kişilik sahibi olmalıdır; görev yaptığı memlekette hoş olmayan durumlarda muhataplarını kırmamalıdır, her şeyi olduğu gibi söylemelidir, davasını savunmalıdır, düşündüğünü olduğu gibi açıklayabilmelidir. Bunu yaparken, mensup olduğu hükümete hoş görünmek, mevki korumak gibi menfaatlere kapılmamalıdır. Büyükelçinin kanaatlerine kuvvetle sahip kişiliği olmalıdır. Bu husus memleketinin yararı bakımından çok önemlidir.⁴⁰ Erkin, diplomasinin uzlaşma sanatı olduğunu vurgulamakta, müzakeresiz uzlaşma ve uzlaşmasız müzakerenin mümkün olmadığını söylemektedir. Erkin, bugünkü diplomasi üzerinde de durmaktadır. Bu çerçevede, çağdaş diplomasinin “*her şeyden evvel sağlam ahlak, vazife şuuru, beyin, düşünce ve devamlı çalışma mesleği*” olduğunu vurgulamaktadır. Ona göre yemekler, çaylar da bu mesleğin gerekli iş araçları olmakla beraber, ikinci derecede yer alırlar.⁴¹

Erkin’in anıları 30’lu yılların başından 1962’ye kadar dünya olaylarına seçkin bir Türk diplomatının bakışı ve bu olayların Türk diplomasisine etkilerini değerlendirmesi açısından önemlidir. Soğuk Savaş başında Türkiye’nin karşı karşıya kaldığı güvenlik sorunu karşısında, Türkiye’nin Batı ittifakı içinde yer alması amacıyla Vaşington’daki görevi sırasında çaba sarf eden Erkin, bu amaca varmak için harcadığı gayretleri, çeşitli girişimleri gözümüzün önüne sermektedir. Türkiye’ye Batı güvenliği oluşumu içinde yer vermemek, onu Ortadoğu’da oluşturulacak bir askeri yapılanma içinde tutmak isteyen İngiltere’nin bu tutumuna karşı Erkin’in yürüttüğü mücadele, anılarda yer almaktadır. Bu dönemde, önemli Batılı ülkelerde yaptığı görevlerde Türkiye’yi çok iyi temsil ederek ve Türkiye’nin Batılı kurumlar içinde yer almasını savunarak, Türk Dış Politikasının hedeflerine önemli hizmette bulunmaktadır.

Erkin’in anılarında, Türk büyükelçisi olarak talep ettiği temasları kolayca yapabildiği, görev yaptığı ülkelerdeki devlet yöneticileri ve diğer yetkililer ile temaslarında hiçbir zorlukla karşılaşmadığı görülmektedir. Bu durum ayrıca, 50’li ve 60’lı yıllarda, uluslararası politikada, Türkiye’ye verilen önemi ortaya koymaktadır.

Erkin’in “Türk-Sovyet İlişkileri ve Boğazlar Meselesi” adlı eseri de Türk-Sovyet ilişkilerini anlamak ve boğazlar konusunu tarihsel açıdan izah etmek bakımından önemlidir.

⁴⁰ Erkin, 3, s. 346-347.

⁴¹ Erkin, 3, s. 350.

Erkin'in, Bakanlık dönemine ait hatıralarını yazamaması Türk Siyasal Tarihi yazını bakımından bir kayıp olmuştur.

Erkin ayrıca, diplomat olarak tecrübelerini, kendisinden sonraki kuşakların dikkatine sunarak, Türk diplomasisinin karar verici makamlarında bulunanlara ve genç Türk diplomatlarına yol gösterici nitelikte ve her zaman yararlanılacak bir eser bırakmıştır.

Kaynaklar

Dışişleri Bakanlığı Araştırma ve Siyaset Planlama Genel Müdürlüğü, *Türkiye Dış Politikasında 50 Yıl Montreux ve Savaş Öncesi Yılları (1935-39)*.

Erkin, Feridun Cemal, *Dışişlerinde 34 Yıl Anılar-Yorumlar*, I. Cilt, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1987.

Erkin, Feridun Cemal, *Dışişlerinde 34 Yıl Anılar-Yorumlar*, II. Cilt, 1. Kısım, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1986.

Erkin, Feridun Cemal, *Dışişlerinde 34 Yıl Anılar-Yorumlar*, II. Cilt, 2. Kısım, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1987.

Erkin, Feridun Cemal, *Dışişlerinde 34 Yıl Anılar-Yorumlar*, III. Cilt, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2008.

Erkin, Feridun Cemal, *Türk-Sovyet İlişkileri ve Boğazlar Meselesi*, Ankara, 1968.

Erner, Erdem, *Davulun Sesi*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1980.

Güçlü, Yücel, *Eminence Grise of the Turkish Foreign Service: Numan Menemencioğlu*, Dışişleri Bakanlığı Yayını, Ankara, 2002.

Gürün, Kamuran, *Akıntıya Kürek, Bir Büyükelçinin Anıları*, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1994.

Gürün, Kamuran, "Tarih ve Hatırat", *Belleten*, Cilt: LX, Sayı: 227-229., Ankara 1996.

Saraçoğlu, Yılmaz, *Şükrü Saraçoğlu ve Dönemi Hakkında Basında Çıkan Yazılardan Bazıları*, İstanbul, 2005.

Soysal, İsmail, *Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç*, TTK Yayını, Ankara, 1999.